Mišljenja i reagiranja

Prilozi u ovoj rubrici iznose osobne stavove svojih autora, s kojima se uredništvo može, ali i ne mora slagati.

Druga strana istine o TDKS-u

U "Glasu Koncila" br. 44/2000. objavljen je intervju protojereja stavrofora Živka Kustića, nekadašnjeg urednika GK i IKE, s umirovljenim zagrebačkim nadbiskupom kardinalom Kuharićem. Taj intervju, s pretencioznim naslovom *"Istina o Teološkom društvu Kršćanska sadašnjost"*, nije samo potpuna rehabilitacija ove institucije nego i njezina glorifikacija i apoteoza, a osnivači i ideolozi TDKS-a proglašuju se mučenicima i "kanoniziraju".

Možda bi načelo nepristranosti trebalo potaknuti protojereja g. Kustića da intervjuira i umirovljenog nadbiskupa dr. Franića koji je prema TDKS-u imao znatno drugačije stavove od kardinala Kuharića. Mnogi su očekivali da će dr. Franić i sam reagirati, no nije to učinio, bilo zbog poodmakle životne dobi, bilo zato što je sada možda promijenio mišljenje, (*"Qui tacet consentire videtur"*), pa pristaje uz ocjenu da je tada *"gledao iz daljine, pa nije mogao steći povjerenje u osnivače TDKS-a jer te ljude nije izbliza poznavao."*

Treći pak čovjek, osnivač *"Kršćanske sadašnjosti"* kardinal Šeper, koji bi možda najviše o svemu tome mogao reći, nije više živ, pa ne može govoriti, niti se braniti, niti razjasniti svoje stavove koje ni uzoriti kardinal Kuharić ne želi komentirati, ali od kojih blagopokojni kardinal Šeper nikad nije odstupio. Srećom, imamo njegovu izjavu o TDKS-u koja nam mnoge stvari razjašnjava. Budući da se kardinala Šepera ne može optuživati zbog neukosti (bio je dvostruki doktor papinskog sveučilišta Gregoriane), ni zbog neupućenosti (bio je petnaest godina na čelu zagrebačke nadbiskupije), ni zbog zaostalosti, (bio je jedan od najistaknutijih sudionika II. vatikanskog koncila - *"naš veliki koncilski otac"*, kako ga nazva nadbiskup Bozanić), ni zbog nekompetentnosti (u vrijeme zbivanja oko TDKS-a bio je pročelnik Kongregacije za nauk vjere, član Vijeća za javne crkvene poslove, član Kongregacije za biskupe, za kler, za katolički odgoj ... čovjek koji se svakog tjedna osobno susretao sa Svetim Ocem), a kao osobu najvećeg povjerenja četvorice papa bilo bi ga nezgodno izravno napadati (kao na primjer *"starog Čedu"* - dr. Čedomila Čekadu, istaknutog katoličkog publicista i dugogodišnjeg utamničenika), kardinal Šeper bio je *"kažnjen"* dugogodišnjom šutnjom iz koje, čini se, sada napokon izlazi.

Želio bih ovdje navesti jedan savjet crkvenog naučitelja pape sv. Grgura Velikog biskupima:

"Neka pastir bude blizak svome podložniku, zaboravljajući na svoje dostojanstvo. Neka uvijek ima na pameti: dok oni koji su mu povjereni do neba uzdižu ono što je učinio dobro, nitko se ne usuđuje prekoriti ono što je učinio zlo. Neka se osjeća to

većim dužnikom pred Bogom što je više njegovih čina nekažnjeno pred ljudima." (S. Gregorii Magni Regula Pastoralis, Pars Secunda, cc. 5 et 6)

Vjerujem da pastiri Crkve u Hrvata prihvaćaju riječi ovog velikog crkvenog Oca, pa mi neće zamjeriti ako im kažem koju *"gorku"*. Uostalom, sastav se hrvatskog katoličkog episkopata zadnjih godina uvelike izmijenio; gotovo svi biskupi sudionici događaja oko TDKS-a ili su već pomrli, ili su umirovljeni.

1. "La verité doit précéder l'utilité" (H. Poincaré)

Katolička je Crkva pod svim komunističkim režimima nastalim krajem drugog svjetskog rata bila izložena strašnom teroru. Biskupi i svećenici suđeni na smrt ili na dugogodišnje zatvorske kazne, a mnogi likvidirani i bez suda; zatvorene katoličke škole, razjureni samostani, vjeronauk istjeran iz škola, oduzeta crkvena dobra, život sjemeništa onemogućen ili otežan. U nastojanju da se kler odvoji od episkopata, a s krajnjim ciljem da se osnuju nacionalne "crkve", odvojene od Rima, a poslušne komunističkoj vlasti, stvaraju se, na inicijativu i s blagoslovom režima, svećenička staleška udruženja. U našoj domovini iz zatvora u Lepoglavi i internacije u Krašiću takvim se pokušajima odlučno i dalekovidno suprotstavlja zagrebački nadbiskup dr. Alojzije Stepinac. Od svojih pomoćnih biskupa Salisa i Lacha traži čvrst i nepopustljiv stav prema udruženju; od drugih biskupa ordinarija traži da budu pripravni, bude li potrebno, i "gladio excomunicationis" presjeći đavolsku rabotu oko stvaranja nacionalne "crkve", odvojene od Rima. Svoje vjernike zaklinje da i pod cijenu vlastitog života ostanu vjerni Kristovu namjesniku i Apostolskoj Stolici u Rimu.

Episkopat objavljuje najprije "Non expedit", a zatim "Non licet". Svećenstvo u Hrvatskoj, usprkos svakovrsnim pritiscima državnih vlasti, najvećim dijelom ostaje čvrsto u vjernosti Svetom Ocu i svojim biskupima.

Šezdesetih godina dolazi do određenih pomaka: papa bl. Ivan XXIII. uspijeva popuniti biskupske stolice u Jugoslaviji rezidencijalnim biskupima, preko raznih amnestija osuđeni svećenici izlaze iz zatvora, napokon se uspostavljaju i diplomatski odnosi između Svete Stolice i SFRJ.

U rujnu 1954. godine upravu zagrebačke nadbiskupije, sa svim pravima rezidencijalnog biskupa, preuzima odlukom pape Pija XII. nadbiskup koadjutor "sedi datus" dr. Franjo Šeper. Dok nadbiskup Ujčić s biskupima Salisom i Lachom u zagrebačkoj katedrali obavlja posvećenje nadbiskupa koadjutora, kardinal Stepinac u Krašiću satima kleči pred Presvetim moleći za svog zamjenika u upravi nadbiskupije. Kad je saznao da je sve prošlo u redu, s olakšanjem kaže: *"Sad mogu mirno umrijeti. Nadbiskupija je u sigurnim rukama."* Poznavao je on dobro Šepera, još od zajedničkih studentskih dana i znao je da Šeper neće skrenuti s puta vjernosti Petrovu nasljedniku. Nadbiskup Šeper traži od ređenika prisegu da neće ulaziti u svećenička udruženja. Papa bl. Ivan XXIII. imenuje 5. ožujka 1960. - nepunih mjesec dana poslije svete smrti kardinala Stepinca u Krašiću - dr. Franju Šepera zagrebačkim nadbiskupom i hrvatskim metropolitom, a ubrzo poslije toga, preko svog Državnog tajništva, i predsjednikom

BKJ. Imenovanjem pape Pavla VI. postaje dr. Šeper 22. veljače 1965. kardinalom, a 8. siječnja 1968. pročelnikom Kongregacije za nauk vjere. Preuzevši novu službu, kardinal Šeper još neko vrijeme ostaje zagrebačkim nadbiskupom (do kolovoza 1969.), ali pretežno boravi u Rimu. Na službi predsjednika BKJ zamjenjuje ga ljubljanski nadbiskup dr. Jožef Pogačnik, a redovitu upravu zagrebačke nadbiskupije vode Šeperovi generalni vikari biskupi Lach i Kuharić, ali ipak bez autoriteta i vlasti rezidencijalnog biskupa. S pozornice nestaju dvije snažne biskupske ličnosti, odlučni protivnici kolaboracionizma, nadbiskup Čekada i biskup Bäuerlein. Apostolski pronuncij nadbiskup Cagna premješten je na novu dužnost. Javljaju se "slučajevi" - đakovački, riječki, zadarski i, najbolniji, hercegovački. Na zagrebačkom teološkom fakultetu postupno se stvara istomišljenička većina koja će zavladati fakultetom i istovremeno biti jezgra kasnijeg TDKS-a.

2. "Što ste to napravili?"!

Ove riječi iz podnaslova uputio je u srpnju 1977. apostolski pronuncij jednom od dopredsjednika TDKS-a (vjerojatno samom g. Kustiću). I dodao je: *"Pazite što radite!"* To nuncijevo pitanje i upozorenje otkriva jednu činjenicu: TDKS je osnovan (31. svibnja 1977.) bez znanja apostolskog nuncija, bez konzultacije s njime, a to znači bez znanja i suglasnosti Svete Stolice. Dok se naveliko dogovaralo i pregovaralo s komunističkim vlastima - vjerskom komisijom - pisali se statuti, pisala se i križala imena potencijalnih budućih članova, dotle nitko (!) nije držao potrebnim obavijestiti predstavnika Svetog Oca u našoj zemlji. Štoviše, kasnije je nekima za koje se znalo da ne podržavaju liniju TDKS-a prišivan "epiteton ornans" - "vatikanski doušnici", "Šeperovi špijuni" i sl. - kao da je Sveta Stolica neka neprijateljska sila, a ne vrhovna crkvena vlast. (Boj se onog tko se Rima boji ...)

Od samog početka događale su se neobične stvari: jedan član Inicijativnog odbora TDKS-a sam se nije učlanio u to društvo; g. Živko Kustić izabran je za dopredsjednika TDKS-a, a godinu dana kasnije istupio je iz tog društva, da bi kasnije opet počeo o njima najpohvalnije govoriti i pisati. (Kardinal Šeper pripovijedao mi je o jednom svom susretu s g. Kustićem dok je ovaj bio dopredsjednik TDKS-a; možda se i g. Kustić sjeća tog susreta i što mu je tom zgodom kardinal Šeper rekao.) I neki drugi članovi TDKS-a istupili su kasnije iz njega; neki možda potaknuti stavom kardinala Šepera, nadbiskupa dr. Franića i nekih drugih biskupa, a neki možda iz taktičkih razloga.

Iz "Biltena KS" br. 1/1977. naša je javnost saznala da je TDKS osnovano u Zagrebu 31. svibnja 1977., te da je rješenjem RSUP-a od 11. 7. 1977. upisano u Registar udruženja građana*. Za predsjednika izabran je dr. Janko Šagi, za dopredsjednike dr. Vjekoslav Bajsić i Živko Kustić, za tajnika dr. Josip Turčinović. Na potezu je sad bila BKJ.

---

* Usp. "Razmišljanja jednog kršćanina", str. 90. i dalje; Marulić 6/2000, str. 1274 (Vijesti) i Marulić 3/93, str. 312-315!

Ovdje valja naglasiti da su odluke BK (izuzev liturgijske) zapravo deklarativnog karaktera; obvezuju tek onda kad ih pojedini mjesni biskup objavi u svojoj biskupiji i proglasi obvezujućim. Premda u BK svaki biskup - pa i pomoćni - ima jedan glas, ipak valja naglasiti utjecaj koji predsjednik BK vrši kod usmjeravanja rasprava i donošenja odluka. Hrvatska nema prvostolnika (primasa), no premda je zagrebački nadbiskup jedan od metropolita, ipak je de facto on "prvi biskup". Otkad postoji BKJ, a kasnije HBK, nikad još nijedan biskup osim zagrebačkog nije bio izabran za predsjednika (osim što su beogradski nadbiskup Ujčić i ljubljanski Pogačnik neko vrijeme, u posebnim okolnostima, bili vršitelji dužnosti). I onda kad je svojedobno Sveta Stolica sugerirala rotaciju na toj službi, biskupi su i dalje birali zagrebačkog nadbiskupa za predsjednika. Novi statut HBK predviđa doduše rotaciju, ali je i mons. Bozanić, tek što je imenovan zagrebačkim nadbiskupom, odmah izabran za predsjednika HBK. Prema pretkoncilskim statutima bilo je čak predviđeno da zagrebački nadbiskup "durante munere" bude predsjednik BK. Stoga se ne smije nipošto zanemariti ili minimalizirati njegov utjecaj pri donošenju odluka i davanju tona.

Svi biskupi splitske metropolije objavljuju sa svog zasjedanja 26. srpnja 1977. odluku o zabrani učlanjivanja u TDKS - *"svim svećenicima na teritoriju splitske metropolije, dijecezanskim i redovnicima, i izuzetih Redova ..."*

(Budući da se i dosta redovnika učlanilo u TDKS, postavlja se pitanje jesu li oni, vezani zavjetom poslušnosti, tražili i dobili dopuštenje svojih redovničkih poglavara za učlanjenje u TDKS. Indikativno je da se nijedan isusovac, konventualac i salezijanac nije upisao u to društvo ...)

BKJ održala je svoje redovito zasjedanje u Zadru u listopadu 1977. S tog zasjedanja izašla je vrlo oprezna izjava o TDKS-u koja se ipak - ni takva - ne može shvatiti kao "decretum laudis" novostvorenom društvu. *"Biskupi odlučno žele da se za sada ne povećava broj članova Društva."*

3. Šeperov jasni NE

Dan poslije izglasavanja gornje biskupske odluke kardinal Šeper dao je svoju odlučnu i nedvosmislenu izjavu preko Radio Vatikana. Kardinal Šeper najprije ističe da je TDKS *"unijelo veliku zabunu i nesigurnost u redovima našeg pastoralnog klera"*. Zatim nastavlja: *"Ako se usporedi moj dekret o osnutku Kršćanske sadašnjosti (od 22. veljače 1968.) sa statutom "Teološkog društva", jasno je vidljivo da je "Teološko društvo" nešto sasvim drugo. Ovaj je "Centar" bio osnovan kao crkvena ustanova, dok novo "Društvo" nije crkvena ustanova jer nije od Crkve ni ustanovljena, ni odobrena i jer je novi "Centar" organiziran i djeluje prema ZUR-u... Prema tomu po meni osnovani "Centar" ne postoji više ... Neistinito je govoriti da je novo "Društvo" logična posljedica od mene osnovanog "Centra". Sigurno nije logično, kad iz nečega nastane nešto drugo.*

Na vijesti kao da ja odobravam ovo "Društvo" izjavljujem da ja ne mogu odobravati ili podržavati osnutak jednoga "Društva" kojemu su članovi svećenici, a

koje je osnovano bez odobrenja crkvenih vlasti i to na način kojim je hijerarhija zapravo zaskočena. Takav je postupak očito u protivnosti sa crkvenom disciplinom."

Što bi bilo logičnije nego da su članovi TDKS-a, čuvši ovakvu izjavu osnivača "Kršćanske sadašnjosti" i pročelnika Kongregacije za nauk vjere, odmah obustavili svoje djelovanje?! Ali, nisu se oni zato pod okriljem "narodnih vlasti" konstituirali da bi ih jedan Šeper raspustio! Naprotiv, zadovoljno su trljali ruke jer su dan prije objavljivanja Šeperove izjave uspjeli postići posibilističku izjavu BKJ. Mina je eksplodirala kad je vlak već prošao!

4. Zahvat Svete Stolice

Nezgodno je ipak bilo što kardinal Šeper nije bio umirovljenik nego najbliži papin suradnik. I Sveta se Stolica uskoro oglasila. Kongregacija za katolički odgoj donijela je tri odluke u vezi sa zagrebačkim KBF-om:

- članovi TDKS-a ne mogu vršiti službu dekana i prodekana
- profesori članovi TDKS-a ne mogu biti unapređeni u službi
- na fakultet ne mogu doći novi profesori članovi TDKS-a.

Cijelu jednu akademsku godinu predsjednik TDKS-a vršio je službu dekana nepotvrđen od Svete Stolice. A kad je kasnije trebalo birati dekana i prodekana, događali su se na izbornim konferencijama nedostojni prizori vike i dreke članova i simpatizera TDKS-a (i to u nazočnosti predstavnika studenata!) i osporavanja prava Svete Stolice da donosi takove odluke. Doista, pravi primjer poslušnosti i poštovanja erga Summum Pontificem ...

Prvostolni kaptol zagrebački (koji tada još nije bio razvlašten i marginaliziran) nekoliko puta piše zagrebačkom nadbiskupu, upozoravajući na opasnost od TDKS-a. Pišu mu i mučenici komunističkih zatvora, prelati Ivandija i Soldo.

Istovremeno, čelnici TDKS-a pišu (13. travnja 1982.) BKJ tražeći da *"zaštiti TDKS od petogodišnje kontinuirane kampanje i blaćenja u javnosti koje mu nanosi nadbiskup i metropolita splitsko-makarski dr. Frane Franić."*

Kongregacija za kler, odobrenjem i nalogom pape Ivana Pavla II, objavljuje 8. ožujka 1982. izjavu *"Quidam episcopi"* o svećeničkim udruženjima i društvima. BKJ, sa svog zasjedanja u Zagrebu, 22. travnja 1982. o tome kaže:

"Ta izjava obvezuje biskupe, svećenike i redovnike. Stoga izjavljujemo da se svećenici ne mogu učlanjivati u takova udruženja i društva kojima Statuti nisu odobreni od kompetentnog crkvenog autoriteta ..."

TDKS na svojoj sjednici zaključuje da se *"Quidam episcopi"* na njih ne odnosi. Nemo iudex in causa propria!

Ako se do tada u episkopatu osjećalo nejedinstvo stavova u odnosu na TDKS, biskupska konferencija održana u Đakovu od 27. do 29. rujna 1982. pod predsjedanjem mons. Franje Kuharića, rezultira čvrstim zajedničkim stavom:

"Biskupska konferencija jednodušno izjavljuje da svećenicima nije dopušteno da budu članovi staleških svećeničkih i drugih društava koja nisu u skladu s izjavom "Quidam episcopi". Među ta društva pripada također TDKS.

Biskupi također jednodušno i najodlučnije odbijaju teške političke insinuacije kojima Predsjedništvo TDKS-a optužuje sve one koji se prema TDKS-u kritički odnose... Ne može se nikoga proglasiti revanšistom i željnim pokolja zato što smatra da je udruživanje teologa izvan kompetencije biskupa štetno za jedinstvo Crkve." **

Ovu jednoglasnu odluku BKJ zagrebački nadbiskup mons. Franjo Kuharić proglasio je 26. studenog 1982. obvezatnom na području zagrebačke nadbiskupije. Veliko zvono zagrebačke katedrale objavilo je 5. siječnja 1983. da je Sveti Otac odlučio mons. Franju Kuharića kreirati kardinalom.

Premda je BKJ odobrila 1989. Statute TDKS-a *"nakon što su bili usklađeni s odredbom novog CZ i sa zahtjevima izjave "Quidam episcopi"* (odobrenje nije doneseno jednoglasno!), padom komunizma i nastupom demokracije u Hrvatskoj TDKS postalo je SUVIŠNO I UGASILO SE.

5. Mit o Biblijama

Zagovornici TDKS-a rado ističu njihovu razgrananu izdavačku djelatnost, posebno velike naklade Svetog Pisma. Takove su tvrdnje bez sumnje istinite. Međutim, treba naglasiti da je TDKS imao (i danas KS ima) monopolistički položaj u izdavanju liturgijskih knjiga (misala, časoslova, lekcionara, obrednika), a time i unaprijed osigurano tržište na kojem su sami diktirali cijene - nimalo popularne. Po preporuci svojih zaštitnika dobivali su i konzistentne poklone potrošnog materijala. Neki drugi katolički izdavači (isusovci, konventualci) koji nisu mislili da se moraju udružiti po ZUR-u, niti su imali povlastice kao TDKS, uspijevali su istovremeno objavljivati vrijedne knjige po daleko nižim cijenama.

Upravo ovih dana čitamo (Globus od 29.12.2000.) da je *"prema saznanjima Ekumenskog biblijskog društva od svih europskih država Biblija u Hrvatskoj najskuplja ... Nepisano je pravilo u katoličkim zemljama da Biblija cijenom mora biti dostupna svakoj obitelji koja je želi imati u svom domu ... Najgore u cijeloj stvari jest što monopol nad hrvatskim prijevodom Biblije ima izdavačka kuća (Kršćanska sadašnjost) koja radi pod okriljem Crkve."*

A evo što o izdavačkoj djelatnosti KS-a, u već spominjanoj izjavi, kaže kardinal Šeper:

"Nažalost, morao sam zadnjih godina više puta konstatirati da je taj centar, koji je izdao dosta vrijednih i korisnih publikacija, u nekim svojim člancima i izdanjima, umjesto koncilske obnove zbog koje je osnovan, iznosio stavove koji ne odražavaju misli II. vatikanskog koncila, koji nemaju ništa s koncilskom obnovom i koji su u najmanju ruku netočni i dvojbeni sa stanovišta nauka i prakse Crkve. To je kod mnogih katolika prouzročilo opravdano negodovanje."

** usp. Vjesnik od 7. VII. 1982. (prilog "Sedam dana" u kojem TDKS grubo napada autore zabrane)

6. Nisu radili mimo biskupa?

"Ja ne mogu odobravati ili podržavati osnutak jednog "Društva [illegible] osnovano bez odobrenja crkvenih vlasti i to na način kojim je hijerarhija [illegible] zaskočena."

(Kardinal Šeper, 12. listopada 1977.)

"Biskupi ... izrazili su žaljenje što su svećenici u crkvenoj ustanovi KS učinili odluku o prijelazu te ustanove u društveno-pravno područje bez prethodnog i šireg savjetovanja s cijelim Episkopatom."

(Izjava BKJ, 11. listopada 1977.)

"Svećenička udruženja i teološka društva ne mogu unutar Crkve zakonito postojati ni djelovati, ako za svoje Statute i za svoje djelovanje ne dobiju odobrenje od svakog pojedinog Ordinarija na čijem području namjeravaju djelovati, a nakon što Statuti budu proučeni u gremiju BKJ."

(Biskupi Jugoslavije, 22. travnja 1982.)

Čvrsto sam uvjeren u dvoje:

- da je bl. Alojzije Stepinac 1977. g. bio živ, pa makar i u Lepoglavi ili Krašiću, TDKS ne bi bio osnovan ni odobren
- da je kardinal Šeper u to vrijeme bio zagrebački nadbiskup i predsjednik BK, KS bi ostao crkvena ustanova.

Nije bilo lako u ono vrijeme imati prema TDKS-u kritični stav: to je značilo zamjeriti se komunističkom režimu, a u nekim biskupijama biti stavljen u "drugu ligu" i definitivno smješten na sporedni kolosijek. No, ako smo, što se tiče TDKS-a, bili u zabludi zajedno s kardinalom Šeperom i nadbiskupom dr. Franićem, bili smo barem u dobrom društvu.

U spomenutom intervjuu u GK spominje se da su čelnici TDKS-a *"umrli u razmjerno dobrim godinama, od raka. Tko zna nije li i taj rak bio posljedica silne tjeskobe?"*

No, od čega su umrli dr. Ivandija i mons. Soldo?

Od čega je umro biskup Škvorc? Od čega bl. Alojzije?

Od čega je umro preč. Pavao Pašiček koji je najdulje od svih naših svećenika u komunističkom paklu Stare Gradiške uspravno svjedočio za Krista, Crkvu i Hrvatsku, a da nikad nije primio nikakvo crkveno priznanje ili odličje, dok su ih drugi dobivali "praevisis meritis"?

Od čega je umro dr. Kribl koji je na putu u Americi saznao da više nije vicerektor bogoslovije i da je ostao bez krova nad glavom, a njegova je habilitacija za docenturu na KBF-u godinama stajala u nečijoj ladici?

Od čega je umro o. Jordan Kuničić?

Doista, tek će na Sudu Božjem biti sve vidljivo i sve jasno!

An quaero hominibus placere? ... (Gal 1,10)

Stanislav Vitković